

*Tanja Jakomin Kocjančič, Časopisje
na Primorskem v letih 1941–1945 in
njegova propagandna funkcija, Inštitut
za novejšo zgodovino, Ljubljana 2021,
343 strani*

Pri založbi Inštituta za novejšo zgodovino je v začetku leta 2021 izšla monografija z naslovom *Časopisje na Primorskem v letih 1941–1945 in njegova propagandna funkcija*. Enainštirideseta knjiga v zbirki *Razpoznavanja/Recognitiones* prinaša analizo časopisja, ki je izhajalo na Primorskem v času druge svetovne vojne. Avtorica dr. Tanja Jakomin Kocjančič se ni lotila le vsebine in načina poročanja medvojnega tiska na Primorskem, ampak zlasti njegove propagandne vloge. Delo je nastalo na osnovi avtoričine doktorske disertacije, ki jo je leta 2018 zagovarjala na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem.

V monografiji je avtorica uspešno prikazala mobilizacijske moči časopisja, od partizanskega tiska in tiska primorskega domobranstva do fašističnega in nacističnega tiska. Slovensko zgodovinopisje je tej tematiki do sedaj posvetilo manj pozornosti. Pomen primorskega tiska v času druge svetovne vojne je bil namreč le parcialno raziskan, slabše sta bila predstavljena zlasti tisk primorskega domobranstva in tisk nemškega oku-

patorja. Monografija Jakomin Kocjančičeve je prvo delo, ki sistematično predstavi primorsko časopisje vseh v vojno vpletenih strani, poseben pomen dela pa je zlasti v komparativni primerjavi vseh tiskov. Avtorica je pri tem analizirala in predstavila idejne ter politične usmeritve posameznih časopisov, njihove diskurzivne prakse, poročanje o aktualnih vojaških in političnih dogodkih, reprezentacijo nasprotnika v ideološkem in političnem kontekstu ter najpogostejše teme v časopisnih besedilih.

Jedro monografije je razdeljeno na dva dela. V prvem avtorica bralca seznanja z različnimi časopisi, ki so v obravnavanem obdobju izhajali na Primorskem. Najprej prikaže partizanski tisk, izpostavi njegov pomen za narodnoosvobodilno gibanje in podrobneje predstavi *Partizanski dnevnik* kot najpomembnejši časopis partizanskega gibanja na Primorskem. Mnoga od preostalih glasil so zaradi številčnosti in nerednosti izhajanja žal ostala le na kratko opisana. V drugem podpoglavju se avtorica loti domobranskega tiska. Uvodoma na kratko predstavi delovanje Slovenskega narodnega varnostnega zbora na Primorskem, nato pa še njegova osrednja glasila, zlasti *Goriški list*. Tretje podpoglavje je posvečeno fašističnemu tisku, za katerega ugotavlja, da je kot del propagandnega stroja skrbel za povečevanje režimskih uspehov. Poudarek je na tisku, ki je izhajal v Trstu in ga avtorica razdeli na tri ločena obdobja – prvo od izbruha vojne do Mussolinijevega padca, drugo do kapitulacije Italije in tretje do osvoboditve Trsta. Podrobneje predstavi dnevnik *Il Piccolo* in njegovo poročanje. Zadnje podpoglavje prvega dela je posvečeno nemškemu okupatorskemu časopisju. Avtorica ob tem identificira značilnosti nacističnega nadzora nad mediji kot enega ključnih načinov za obvladovanje družbe. V ta namen je bil kmalu po vzpostavitvi Operacijske cone Jadransko primorje ustanovljen poseben oddelek za tisk, propagando in kulturo pri Vrhovnem komisariatu, v katerega

sta se kmalu začela vključevati tudi poveljstvo SS in policije. Avtorica predstavi in izpostavi zlasti osrednji dnevnik nemškega okupatorja, *Deutsche Adria Zeitung*, njegovo uredniško politiko in tematike, ki jih je razširjal.

Drugi del monografije je posvečen primerjalni analizi najpogostejših tem, ki so se pojavljale v časopisju. Kot ugotavlja Jakomin Kocjančičeva, je tisk vseh taborov primarno služil politični propagandi, zato kot osrednji propagandni nalogi tiska na Primorskem izpostavi ideološko indoktriniranje in politično mobilizacijo. Poleg političnih pa so razvidni tudi vojaški in ekonomski interesi v vojno vpletenih strani, tu imamo v mislih zlasti njihove poglede na aktualno in bodočo geopolitično podobo Primorske. Prav tako je zanimiva obravnava drugih tematik, ki se pojavljajo v časopisju. Od slednjih je avtorica dobro osvetlila lik in vlogo ženske v tisku ter posledično v propagandi. Medtem ko partizanski tisk vzpostavi lika junaške ženske in partizanske matere, domobranski tisk poudarja tradicionalno vlogo žensk in sveto materinstvo. A prav tako je imela ženska, kot ugotavlja avtorica, svojo propagandno vlogo tudi v fašističnem in nacističnem tisku.

Za marsikaterega bralca bo zagotovo zanimiva primerjava partizanskih in domobranskih prijemov za pridobivanje naklonjenosti primorskih Slovencev. V partizanskem tisku si je vodilno ideološko vlogo prilastila komunistična partija, ki je spretno uporabljala tisk za razširjanje svojih ideoloških usmeritev. Partizanski tisk je poleg tega ostro obsojal fašizem in kolaboracijo. Pri domobranskem tisku avtorica osrednje gibalo vidi v protipartizanski propagandi, tisk je svoja gesla gradil na ogroženosti vere in slovenskega naroda, poleg izrazitega antikomunizma pa je prisoten tudi antiboljševizem. Reprerentacije nasprotnikov, ki so bile lahko izrazito negativne, slabšalne ali posmehljive, so bile pri obeh tiskih ključne za mobilizacijo privržencev in odvrčanje od nasprotnih taborov.

V domobranskem tisku je poleg tega viden izrazit antisemitizem pri reprezentaciji Judov. Ena od avtoričinih ugotovitev je tudi nenaklonjenost in nezaupljivost do sredincev tako s strani partizanskega kot domobranskega tiska. Sestavni del propagande obeh taborov so bili še risbe in karikature ter partizansko oziroma domobransko pesništvo. Oba tabora sta se prav tako pogosto sklicevala na klasike slovenske književnosti, pri čemer vidimo boj med obema za monopol nad slovensko kulturo.

Izpostavljanje antikomunizma, antiboljševizma in antisemitizma po drugi strani domobranski tisk postavi ob bok fašističnemu in nacističnemu tisku. Tudi slavljenje zmag nemške vojske in napovedovanje poraza zaveznikov nakazuje njegovo naklonjenost nemškemu okupatorju, medtem ko je nemški tisk je pri reprezentaciji partizanov in Osvobodilne fronte uporabljal tudi domobranska stališča. Sicer pa je bil italijanski fašistični tisk poleg omenjenih ideoloških smernic še izrazito nacionalističen, povečeval je vlogo Italije in Mussolinija. Glavne propagandne smernice nacističnega tiska pa so bile oživljanje habsburške preteklosti, poudarjanje neučinkovitosti italijanske uprave ter samozaščita prebivalcev pred boljševizmom.

V sklepu avtorica aktualizira obravnavano tematiko s pogledom na obstoječa ideološka razhajanja, ki jih poveže s propagandnimi prijemi medvojnega tiska. Iskanje resnic(e) o vseh razsežnostih druge svetovne vojne, ki je bila za Slovence ena najhujših preizkušenj sploh, od raziskovalca zahteva veliko rahločutnosti in odprtosti, saj je to še vedno tema, ki buri duhove. Avtorica je uspešno predstavila enega od pogledov na vojno dogajanje na Primorskem, kar ji je omogočila ravno primerjava vseh vpletenih strani. Monografija, ki bralcem približuje poročanje medvojnega tiska in s tem tudi problematiko življenjskega prostora primorskih Slovencev, je napisana večplastno in objektivno, je sistematična in tekoče pisana. Metodološko in problemsko je dobro zasnovana, s

problematiko se ukvarja celostno in upošteva različne vire. Kot taka je monografija pomemben prispevek k poznavanju obravnavanega časa in prostora ter razumevanju propagandne funkcije medvojnega tiska, pri čemer zapolnjuje pomembne vsebinske praznine. Delo bo zagotovo zanimivo branje ne samo za zgodovinarje in poznavalce druge svetovne vojne, temveč za vse, ki jih zanima globlje razumevanje tega turbulentnega časa.

Jelka Piškurić